

УДК 655.4:077]:336.2](100)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.10(315).6-10

Лариса Татарінова,

старший науковий співробітник

відділу моніторингу засобів масової інформації

Книжкової палати України,

e-mail: larysa@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-7950-7773>

Нотатки до питання оподаткування електронних книг у світі

Видавнича справа у провідних країнах світу — одна з найпотужніших і найприбутковіших галузей економіки, спосіб поповнення бюджету країни за рахунок податків. У статті досліджено історію впровадження та доцільність так званого "податку на читання" у різних країнах світу. Податки існують з давніх часів, із моменту виникнення держав. Так чи інакше вони були запроваджені вже й у Давньому Єгипті, й у Римській імперії, тому сприймаються як даність, як сталий інструмент державності. Питання про розмір, призначення та способи стягнення податків здавна викликають гарячі дискусії. З розвитком технологій, які спричиняють суттєві зміни у суспільстві, це питання стає особливо актуальним. Дослідження містить аналіз системи оподаткування електронних книг у провідних країнах світу.

У статті доведено, що книги та знання необхідні для життя людей, тому запровадження "податку на читання", тобто оподаткування книг (електронних також), було б несправедливим і недоречним.

У дослідженні проаналізовано досвід Великої Британії, де у 1970-х рр. було встановлено режим ПДВ, за якого друковані книги, журнали та газети не оподатковували. Продемонстровано, що таке ставлення британського уряду допомогло забезпечити доступність читання та навчання для людей різного віку, доходів і здібностей.

У розвідці показано, як високий ПДВ у різних країнах світу збільшував ціну книги (а відповідно й знань) для навчальних структур і студентів.

Ключові слова: ПДВ (податок на додану вартість) на книги; платники податків; оподаткування друкованих книг; оподаткування електронних книг; ставка ПДВ, скасування оподаткування книг; "податок на читання"

Постановка проблеми. Різниця в оподаткуванні друкованих і цифрових матеріалів не тільки підвищує ціну електронної книги, а й стримує розвиток та інновації у цій сфері, але, що найголовніше, несправедливо впливає на групи людей, для яких цифрові формати відкривають доступ до світу слів, що інакше був би для них закритий. Високий ПДВ збільшує ціну книги (а відповідно і знань) для навчальних структур і студентів. Отже, актуальним завданням є дослідження проблем оподаткування книг в електронному форматі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Зрозуміло, що питання оподаткування електронних книг виникло відразу з появою такого сегмента ринку. Цією проблемою одним із перших безпосередньо зацікавився англійський дослідник Ричард Ленем у низці статей, найбільш відомою та цитованою з яких в українському перекладі є "Електронне слово: демократія, технологія та мистецтво".

Вагомий внесок у дискусію про доцільність оподаткування електронних книг зробила Кетрін Хейлз ще в статті 2002 р. "Як ми стали постлюдством", а потім і в однойменній книзі. Серед

українських дослідників цього питання слід виокремити праці А. Клюки та статтю О. Афоніна й Н. Петрової у "Віснику Книжкової палати" "Рекомендації з удосконалення українського книговидання".

Інформаційною базою дослідження слугували статистичні матеріали та доповіді Міжнародної асоціації видавців (International Publishers Association, IPA), звіти дослідницького ресурсу Statista, матеріали наукових конференцій, довідкова та реферативна література з порушеної проблематики.

Мета статті полягає в аналізі форм оподаткування книг різних форматів, виявленні тенденцій скасування оподаткування електронних книг, а також корисності й доцільності скасування ПДВ на електронні книги в усьому світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні використовують два основних типи податків: безпосередньо податок на продажі (англ. sales tax) і податки на додану вартість. Першу групу податків застосовують переважно у США. До другої групи належать податок на додану вартість (англ. value added tax, VAT, ПДВ) і майже його повний аналог — податок на

товари та послуги (англ. goods and services tax, GST). У доцифрову епоху податки на продажі, ПДВ і GST зарекомендували себе як зручні інструменти значного збору грошей за незначного спротиву цим податкам із боку платників та незначних затратах на їх адміністрування [1].

Електронні книги доступні як текстові файли, файли pdf або зображення, і зазвичай це цифрові версії друкованих книг. Переваги полягають у тому, що їх можна передавати в цифровому форматі або завантажувати. Також електронні книги дешевші та доступніші через вилучення процесу друкування. На початку 2010-х цифрові видання почали переважати звичайні друковані за кількістю, особливо в

розвинених країнах, як-от США. Спочатку електронні книги були товаром, для якого ставки ПДВ нараховували залежно від країни продажу. Історично законодавство ЄС забороняло нульову ставку ПДВ для електронних книг і публікацій, але 2018 р. ЄС вирішив надати змогу державам-членам проводити гнучкішу політику в цьому питанні. Оскільки Європейська Рада погодилася дозволити державам-членам застосовувати знижену ставку ПДВ до електронних видань, відбулися значні реформи в цій галузі. У 2019 р. було кілька оновлень державних документів для електронних публікацій, коли багато країн ці ставки значно знизили (табл. 1—3) [2].

Таблиця 1

Застосування знижених ставок ПДВ у країнах ЄС

Країна	Ставка ПДВ
Австрія	Знижена ставка 10% діє з 1 січня 2020 р.
Бельгія	Ставка 6% застосовується, до книг (зокрема електронних) та електронних видань
Болгарія	З 1 липня 2020 р. знижена ставка ПДВ у 9% поширюється на друковані та електронні книги
Хорватія	Ставка 5% поширюється на друковані та електронні книги (з 1 січня 2020 р.)
Чеська Республіка	Ставка ПДВ для книг становить 10% і поширена на електронні книги з 1 травня 2020 р.
Естонія	Електронні книги та публікації у пресі (крім тих, що містять переважно рекламу та деякі інші) були внесені до ставки ПДВ 9% з 1 травня 2020 р.
Фінляндія	З липня 2019 р. ставка ПДВ на електронні книги становить 10%
Франція	Знижена ставка в 5,5% поширюється на паперові та електронні книги
Німеччина	Ставка ПДВ для електронних книг становить 7%
Греція	"Суперзнижену" ставку 6% застосовують до друкованих та електронних книг (з 1 липня 2021 р.)
Італія	Ставку ПДВ у розмірі 4% застосовують до всіх цифрових видань, охоплюючи електронні книги та газети
Люксембург	Ставка ПДВ у розмірі 3% на фізичні чи електронні книги та періодичні видання. Зміни набрали чинності з 1 травня 2019 р.
Мальта	Ставка ПДВ у розмірі 3% на фізичні чи електронні книги та періодичні видання. Зміни набрали чинності з 1 травня 2019 р.
Монако	Знижену ставку 5,5% застосовують до паперових та електронних книг
Нідерланди	Знижена ставка 9% (з 1 січня 2019 р.; раніше — 6%) поширюється, зокрема, на паперові книги, журнали й газети, а також на електронні видання (з 1 січня 2020 р.)
Польща	Знижену ставку 8% застосовують до публікацій (у тому числі електронних), і ставку 5% (раніше — 7%) застосовують до певних паперових та електронних книг
Португалія	Знижена ставка 6% поширюється, зокрема, на деякі журнали та газети (електронні видання з 1 січня 2019 р.), книги, електронні книги (з 1 січня 2019 р.)
Швеція	Поточна ставка ПДВ — 6%, поширюється на електронні книги також
Іспанія	Ставка ПДВ на електронні книги становить 4%

Застосування знижених ставок ПДВ у країнах за межами ЄС

Країна	Ставка ПДВ
Швейцарія	Знижену ставку ПДВ у розмірі 2,5% застосовують до таких товарів і послуг, як книги (електронні книги з 1 січня 2018 р.), газети та журнали (електронні видання з 1 січня 2018 р.)
Норвегія Коста-Ріка	Наразі електронні книги не обкладають ПДВ (0%) Законопроект від червня 2021 р. звільняє електронні книги від ПДВ
Індія	У липні 2018 р. Рада GST схвалила зміни ставки податку на товари та послуги з 27 липня 2018 р., зокрема зниження ставки з 18 до 5% для електронних книг, і розширила перелік товарів, звільнених від оподаткування

Таблиця 3

Попередні та нові ставки ПДВ для електронних книг*

Країна	Попередній курс, %	Новий курс, %	Дата
Австрія	20	10	1 січня 2020 р.
Чеська Республіка	21	10	1 квітня 2020 р.
Німеччина	19	7	1 січня 2020 р.
Нідерланди	21	9	1 січня 2020 р.
Іспанія	21	4	23 квітня 2020 р.
Велика Британія	20	0	1 грудня 2020 р.
Бельгія	21	6	1 квітня 2019 р.
Хорватія	25	5	1 січня 2019 р.
Фінляндія	24	10	1 липня 2019 р.
Ірландія	23	9	1 січня 2019 р.
Люксембург	17	3	1 травня 2019 р.
Мальта	18	5	1 січня 2019 р.
Норвегія	25	0	1 липня 2019 р.
Польща	23	5	23 листопада 2019 р.
Португалія	23	6	1 січня 2019 р.

* [1—5].

Видавнича галузь у Великій Британії — одна з найпотужніших у світі, тому історія питання скасування "податку на читання" в цій провідній країні дуже важлива й показова. З 1 грудня 2020 р. британський уряд скасував поточний 20-відсотковий податок на електронні книги, онлайн-газети та журнали "Освіта світового рівня допоможе досягти успіху наступному поколінню. Ніщо не може бути фундаментальнішим для цього, ніж читання. І все-таки цифрові публікації оподатковуються ПДВ. Так не повинно бути", — наголосив колишній канцлер скарбниці Великої Британії Ріші Сунак. Ця заява ставить цифрові публікації в один ряд із фізичними газетами та журналами, які, як і книги, звільнено від податків. У виступі було наголошено, що "уряд очікує від видавничої індустрії, зокрема від продавців електронних книг, що вони передадуть отриману від цієї допомоги вигоду споживачам".

Підраховано, що внаслідок скасування податку до 2025 р. бюджет Великої Британії втрачатиме 200 мільйонів фунтів стерлінгів на рік.

Водночас дослідники зауважують, що фахівці галузі та громадськість сприйняли цей довгоочікуваний крок вельми позитивно — як перемогу, за яку боролися кілька років [3].

Глава Bauer ePublishing Джим Фостер привітав цю новину. Він зазначив, що для цифрових видань Bauer це означатиме збільшення доходу на 20% від низки ключових платформ, що сприятиме модернізації та розширенню бізнесу.

Мері Хогарт, керуючий директор The Magazine Expert, наголосила: "Скасування ПДВ на цифрові журнали, газети та книги, безсумнівно, дасть видавцям такий необхідний імпульс з погляду грошового потоку. Але ще важливіше, заощаджені гроші можна було б реінвестувати у розроблення досконалішої цифрової інфраструктури, щоб іти в ногу з технологіями, що дозволило б видавцям зосередитися на підвищенні якості взаємодії з користувачем".

Асоціація професійних видавців Великої Британії (Professional Publishers Association, PPA) була однією з організацій, що перебували в

авангарді кампанії зі скасування ПДВ на електронні публікації. У 2018 р. лист із закликом до тодішнього канцлера скарбниці Філіпа Хаммонда скасувати "податок на читання" підписали провідні редактори та видавці галузі.

У жовтні 2019 р. делегація з 90 депутатів надіслала листа колишньому канцлеру скарбниці Саджиду Джавіду з вимогою до уряду Великої Британії "скасувати несправедливий податок на навчання шляхом нульової ставки ПДВ на електронні публікації" [4].

Наведемо кілька аргументів провідних видавців, громадських діячів, фахівців видавничої галузі щодо скасування ПДВ на електронні видання:

"Це чудова новина як для видавців, так і для споживачів. Мільйони людей насолоджуються надійним якісним контентом у цифрових форматах, і я радий, що канцлер прислухався до наших заяв і вжив заходів, щоб скасувати цей податок на читання, — зазначив керуючий директор РРА Оуен Мередіт. — РРА — це колективний голос наших членів у видавничій індустрії, і цей результат показує, чого ми можемо досягти, працюючи разом".

Він зауважив, що в сучасному світі читачі не мають бути покарані додатковим податком у розмірі 20% за вибір використання цифрових технологій. Не слід оподатковувати читання та навчання.

"Нульова ставка ПДВ на цифрові публікації покаже світові, що Велика Британія справді серйозно ставиться до побудови далекосяжної цифрової економіки. Кампанію щодо скорочення податку на читання очолює Асоціація видавців. Ми представляємо видавництва книг, журналів, аудіо та цифрових матеріалів у Великій Британії, зокрема художню та науково-популярну, академічну та освітню літературу. Обіг британських видавництв становить 6 мільярдів фунтів стерлінгів, причому прибутки від експорту — це майже 60%. Нашими членами є глобальні компанії, такі як Elsevier, Wiley, Pearson, Penguin Random House, Hachette і University Press, а також багато незалежних видавництв. Наша мета як асоціації полягає в тому, щоб надати нашим членам вплив, розуміння та підтримку, необхідні для конкуренції та процвітання", — зазначив Оуен Мередіт.

"Стягування ПДВ із книг рівнозначне податку на читання та податку на знання. Саме цей принцип означає, що друковані книги у Великій Британії оподатковують за нульовою ставкою, і справедливо ставитися до цифрових

публікацій так само", — вважають члени профспілки Великої Британії, яка діє з 1884 р. та об'єднує понад 10 тисяч письменників, ілюстраторів і літературних перекладачів

До боротьби за скасування ПДВ на електронні книги долучилася й National Literacy Trust — незалежна благодійна організація, що опікується підвищенням грамотності у Великій Британії: "Наше останнє дослідження показує, що тепер кожна п'ята дитина та молодь читає книги в інтернеті. Більше того, діти витрачають майже втричі більше часу на читання онлайн щодня, ніж на друковані видання. Оскільки цифрові формати стають дедалі важливішими для підтримки дитячої грамотності та надання додаткових точок доступу до матеріалів читання, ми повністю підтримуємо кампанію скасування "податку на читання".

"Важливість читання та освіти як права, а не розкоші, підтверджується нульовою ставкою ПДВ на друковані видання. У міру того, як люди дедалі більше читають у цифрових форматах, цей податок стає дедалі нелогічнішим і дискримінує групи читачів, як-от сліпі або слабкозорі, які покладаються на ці формати. Читання відчиняє двері та змінює життя, і ми хочемо, щоб книги були легкодоступними та продавалися за справедливою ціною, щоб кожен міг скористатися величезними можливостями, які створює звичка до читання", — вважають у керівництві BookTrust — найбільшій у Великій Британії благодійної організації, що опікується дитячим читанням. Щороку її фахівці охоплюють 3,4 мільйона дітей по всій Великій Британії книгами, ресурсами та підтримкою, допомагаючи розвинути любов до читання, оскільки знають, що читання може змінити життя. BookTrust працює з різними партнерами, щоб зацікавити молоде покоління, оскільки, якщо читання приносить задоволення, діти залюбки спілкуватимуться з книгою. Літературу BookTrust розповсюджують через медичні заклади, бібліотеки, школи й дитячі садки, а також супроводжують рекомендаціями, порадами та ресурсами для заохочення до читання.

"В епоху цифрових технологій електронні книги та інші формати електронних публікацій стають дедалі популярнішими та доступнішими для читачів, тому важливо, щоб ПДВ на цифрові твори дорівнював нулю і відповідав їхнім друкованим аналогам", — стверджує Барбара Хейс, заступниця генерального директора Authors' Licensing & Collecting Society [5].

Висновки. Державна політика у провідних країнах світу спрямована на стимулювання видання книг, особливо в електронному форматі. Зменшення ставки оподаткування сприяє зростанню обсягів випуску видань, розширенню доступу до читання. Це особливо важливо для підтримки грамотності молодих поколінь, оскільки сучасні діти все більше надають перевагу цифровим технологіям, зокрема електронним книгам. Згідно з дослідженням National Literacy Trust, понад 45% дітей вважають за краще читати на цифрових пристроях.

Сучасні інноваційні підходи до побудови далекосяжної цифрової економіки застосовують

у Великій Британії, ФРН, Хорватії та інших країнах. Електронні книги дають людям можливість читати, де б вони не були. Цифрові формати є життєво важливими для сліпих і слабкозорих, які можуть слухати аудіокниги або читати в особливих режимах на електронних пристроях, для тих, хто страждає на дислексію, а також для людей похилого віку чи інвалідів, яким не вистачає фізичних можливостей для читання друкованих книг.

Спрощений режим ПДВ принесе користь університетам і бібліотекам з погляду звільнення ресурсів і грошей, а також купівлі для студентів навчальних матеріалів.

Список використаних джерел

1. *Ebay: Who we are* // Ebay. — Mode of access: <https://www.ebayinc.com/our-company/who-we-are/>. — Title from the screen.
2. *Ernest & Young LLP. Overview of EU VAT changes for digital products and services in 2015* // Ernest & Young. — Mode of access: https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-Digital_products_and_services_in_2015/%24FILE/Digital_VAT_Campaign_Brochure.pdf European Commission (2011, December). — Title from the screen.
3. *European Union Accounting Rule 6. Intangible assets* // European Commission. — Mode of access: <http://ec.europa.eu/budget/library/bibliodocuments/management/accountingframework/EU%20Accounting%20Rule%206.pdf>. — Title from the screen.
4. *European Commission. The Mini One Stop Shop* // European Commission. — Mode of access: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/vat/telecommunications-broadcastingelectronic-services/content/mini-one-stop-shop_en Eurostat (2017, December). — Title from the screen.
5. *E-sales and turnover from e-sales, 2008 to 2016, EU28 (% enterprises, % total turnover)* // Eurostat. — Mode of access: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:V1_E-sales_and_turnover_from_esales,_2008_to_2016,_EU28_\(%25_enterprises,%25_total_turnover\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:V1_E-sales_and_turnover_from_esales,_2008_to_2016,_EU28_(%25_enterprises,%25_total_turnover).png). — Title from the screen.

Larysa Tatarinova,

*Senior Researcher of the Media Monitoring Department
of the Book Chamber of Ukraine*

Taxation of electronic books in the world

Publishing business in the leading countries of the world is one of the most powerful and profitable branches of the economy, a way of replenishing the country's budget at the expense of taxes. The article examines the history of implementation and feasibility of the so-called "reading tax" in different countries of the world. Taxes have existed since ancient times, since the beginning of states. Taxes were already introduced in Ancient Egypt and the Roman Empire, so taxes are perceived as a given, as a permanent tool of statehood. Questions about the size, purpose and methods of tax collection have long been hotly debated. With the development of technologies that affect significant changes in society, this question becomes especially relevant. The article contains an analysis of the e-book taxation system in the world's leading countries. The article proves that books and knowledge are necessary for people's lives, and therefore the introduction of a "reading tax", i.e. taxation of books (electronic books as well), would be unfair and inappropriate. The study analyzes the experience of Great Britain, where in the 1970s a VAT regime was established, under which printed books, magazines and newspapers were not taxed. Research shows that this attitude of the British government has helped to ensure that reading and learning are accessible to people of all ages, incomes and abilities.

The research shows how high VAT in different countries of the world increased the price of books (and, accordingly, knowledge) for educational structures and students.

Keywords: VAT (value-added tax) on books; taxpayers; taxation of printed books; taxation of e-books; VAT rate; abolition of book taxation; "reading tax"

Надійшла до редакції 17 жовтня 2022 року